

Skaidrojumi. Viedokļi

Pedagogs – paraugs sabiedrībai bez aizdomu ēnas

Izsenis skolotāja profesija bijusi saistīta ar atziņu, ka skolotājs ir tāds cilvēks, kam gribas līdzināties.

Mg.iur. JĀNIS DZANUŠKĀNS,
zvērināts advokāts, advokātu biroja
"Dzanuškāns&partneri" vadītājs

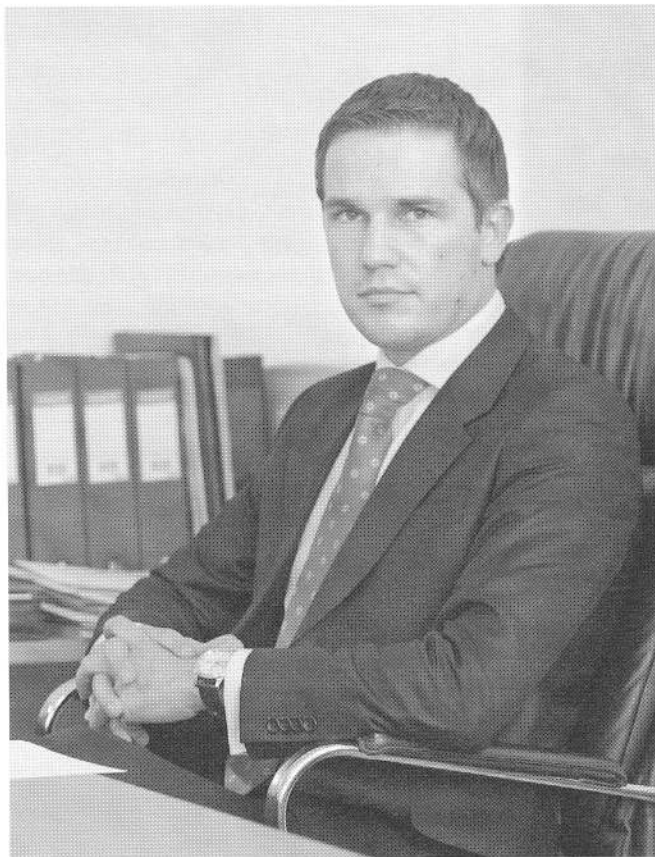

Foto: Māris Kaparkalējs, "LV"

2011. gada marta beigās plašsaziņas līdzekļos izskanēja ziņa, ka, izskatot kādas Kuldīgas novada izglītības iestādes direktora prasības lietu par atjaunošanu amatā, Augstākās tiesas Senāts nolēmis apturēt tiesvedību lietā un iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā, lūdzot vērtēt Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstību Satversmes 1. un 106. pantam, kas nosaka, ka Latvija ir neatkarīga un demokrātiska republika un ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Satversmes tiesa pieteikumu noraidīja, kas nozīmēja, ka lietu turpināja skatīt Augstākajā tiesā.

Šis nav vienīgais gadījums, kas skar Izglītības likuma 50. pantu. 2010. gada vasarā vienā no nacionālajiem laikrakstiem tika pētīts jautājums, vai sodāmība liedz strādāt par pedagogu, jautājumu aktualizēja reāla situācija. Izglītības un zinātnes ministrijas izsludinātajā konkursā uz kādas Rīgas profesionālās izglītības iestādes direktora amatu viens no pretendentiem agrāk ticis nosacīti sodīts, bet sodāmība dzēsta. Konkursa komisijai tas bija zināms, tāpat kā tās rīcībā bija Iekšlietu ministrijas Informācijas centra atzinums, ka šī persona nav sodu reģistrā. Šī situācija un šajā laikā izskanējušie pretrunīgie dažādu, ar tiesībsargājošo jomu saistītu, institūciju viedokļi Izglītības un zinātnes ministriju mudināja konkursu izbeigt bez rezultātiem un turpināt šo jautājumu risināt.

Izglītības un zinātnes ministrijā tika izveidota darba grupa, iesaistot arī Tieslietu ministrijas un Iekšlietu ministrijas pārstāvjus. Tika lūgts Saeimas Juridiskā biroja atzinums, lai izvērtētu šo normu pielietojumu praksē un sagatavotu nepieciešamos grozījumus likumos. Par šo jautājumu saņemts arī Tiesībsarga biroja viedoklis. Vienlaikus pagājušā gada jūnijā bija Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas spriedums prasībā saistībā ar darba līguma laušanas likumību, pamatojoties uz faktu par pedagoga

sodāmību, par kuru iepriekš minēts un kuru pēc Satversmes tiesas atteikuma turpināja skatīt Augstākajā tiesā.¹

Runājot par sodāmību, pašlaik Izglītības likuma 50. pants paredz, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tišu noziegumu un nav rehabilitēta, bet Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. pants nosaka – par izglītības iestāžu vadītājiem un darbiniekiem nedrīkst strādāt personas, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, un kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneatšķirīgu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas.

Minētās normas ir atšķirīgas, kas rosina uz jautājumiem, vai vienmēr normas ir interpretētas atbilstoši likumdevēja iecerei un nav radījušas apstākļus neviennozīmīgai normu pielietojumam praksē attiecībā uz vairākiem desmitiem tūkstošu Latvijas pedagogu. Izglītības likumā pedagogiem noteiktas stingrākas prasības nekā Bērnu tiesību aizsardzības likumā.

2011. gada 20. janvārī valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināti Izglītības un zinātnes ministrijas sagatavotie grozījumi Izglītības likumā² un Bērnu tiesību aizsardzības likumā,³ kas paredz precizēt minētās normas, lai attie-

cībā uz pedagogiem būtu vienāds regulējums un turpmāk nerastos grūtības likuma normu piemērošanā. Kā praktizējošs advokāts ar interesi sekoju līdzī notikumu attīstībai, jo risināmais jautājums nebūt nav vienkāršs un saistīts tikai ar normu samērojamību, bet gan attiecas uz principu, jo pašreizējā Izglītības likuma norma ir līdzīga Advokatūras likuma normai un nosaka, ka persona attiecīgos amatus nevar ieņemt neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tātad šis ierobežojums ir imperatīva norma, kas nepieļauj atkāpes un izņēmumus un nav interpretējama vai aizstājama ar cita likuma normām, kas regulē darba tiesiskās attiecības vai cilvēka pamattiesības. Iepazīstoties ar sagatavotajiem dokumentiem, jāsecina, ka prasības pedagogiem bija plānots mīkstināt un, iespējams, tāpēc minētajiem likumprojektiem vēl joprojām nav sekojusi tālāka virzība izskatīšanai Ministru kabinetā.

Pieredze liecina, ka līdz šim viennozīmīgi nav interpretēts Izglītības likumā noteiktais – “persona, kas nav reabilitēta”. Izstrādātā likumprojekta anotācijā bija minēts, ka Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs, sniedzot informāciju uz pieprasījumiem par personas sodāmību, vadās pēc Krimināllikuma 63. panta devītajā daļā noteiktā: “sodāmības dzēšana un noņemšana anulē visas izdarītā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskās sekas.” Tātad, ja persona bijusi sodīta, bet sodāmība dzēsta, centrs sniedz informāciju, ka persona nav sodīta. Taču Tieslietu ministrija norādījusi, ka vārdi “nav reabilitēta” pēc satura atbilst ierobežojumam “neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas”. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments 2011. gada 5. oktobra spriedumā norādījis, ka rehabilitācija ir atzišana par nelikumīgi sodītu un līdz ar to nevainīgu, vienlaikus uzsverot, ka sodāmības dzēšana vai noņemšana nozīmē to, ka krimināltiesību izpratnē persona ir uzskatāma par nesodītu. Tai pašā laikā tas nenozīmē, ka persona nav izdarījusi noziegumu, par kuru ir sodīta – tātad nenonem sodāmības faktu, kas ir pamatā Izglītības likuma 50. panta 1. punkta aizliegumam.

Līdz ar to, ja Izglītības un zinātnes ministrija vai citas juridiskās personas, kuras pedagoga atbilstību amatam vērtējušas, pamatojoties uz Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sniegtajiem datiem, var būt kļūdījušas tā iemesla dēļ, ka nav saņēmušas informāciju par sodāmības faktu, kā rezultātā kāda persona, kura pati noklusējusi sodāmības faktu, var ieņemt pedagoga amatu nelikumīgi.

Izsenis skolotāja profesija bijusi saistīta ar atziņu, ka skolotājs ir tāds cilvēks, kam gribas līdzināties, tātad noliedzot iespēju, ka šiem cilvēkiem var būt saistība ar tišiem noziedzīgiem nodarījumiem vai to pieļaušanu. Un, šķiet, šāda pamatprincipa vadīti, Izglītības likuma izstrādātāji to iekļāvuši šajā normatīvajā aktā, kas stājās spēkā 1999. gada 1. jūnijā, ar kuru šī norma tika piemērota.

Augstākā tiesa norāda, ka vairākos valsts pārvaldes jomu reglamentējošos normatīvajos aktos likumdevējs ir pietiekami skaidri norādījis, ka sodāmības dzēšana vai noņem-

šana saskaņā ar Krimināllikuma 63. pantu anulē visas krimināltiesiskās sekas, taču tai pašā laikā sodāmības faktam ir juridiska nozīme civiltiesību un valsts tiesību jomā, jo sodāmības dzēšana vai noņemšana nedzēš pašu sodāmības faktu kā tādu. Šādu aizliegumu, ka neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas pastāv aizliegums ieņemt konkrētus amatus, paredz vairāki likumi, piemēram, likums “Par tiesu varu”, Prokuratūras likums, Bāriņtiesu likums, Advokatūras likums, likums “Par policiju”.

Jāsecina, ka, attīstoties cilvēktiesību aizsardzības jomai, Latvijas sabiedrība kļuvusi liberālāka. Izstrādātie grozījumu projekti salīdzinājumā ar pašlaik esošo regulējumu paredz mazināt ierobežojumus ieņemt pedagoga amatu un abu likumu normas samērot, jo Izglītības un zinātnes ministrijas skatījumā Izglītības likumā noteiktie ierobežojumi ir nesamērīgi un tādējādi rada personai nepamatotus šķēršļus strādāt par pedagogu. Jautājuma risināšanā iesaistīto speciālistu vidū tiek atbalstīts viedoklis, ka laika gaitā cilvēks mainās un personība attīstās, līdz ar to būtiski mainās arī uzvedība. Grozījumi paredzēja, ka Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktie ierobežojumi neattiektos uz pedagogiem, jo ierobežojumus strādāt par pedagogu noteiktu Izglītības likums, kas paredzētu, ka par pedagogu nedrīkstētu strādāt persona, kas sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, un sodāmība nav noņemta vai dzēsta, kā arī persona, kas sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, un par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneatbilstamību – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Augstākā tiesa spriedumā gan norāda uz ko citu, proti, atbilstoši Izglītības likuma mērķim 50. panta ierobežojuma mērķis ir nodrošināt, lai par pedagogu strādātu personas, kurām ir nevainojama reputācija un augsti morāles un ētikas standarti. Vienlaikus norādīts, ka arī Satversmes 116. pants paredz, ka personas tiesības, kas noteiktas 106. pantā,⁴ var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Atklāts paliek jautājums, vai, sabiedrībai kļūstot demokrātiskākai, atkāpsimies no ētiskām normām un izpratnes, ka skolotājs ir nākamās sabiedrības paraugs un audzinātājs ar nevainojamu reputāciju, vai tomēr paliksim pie uzskata, ka ir profesijas un amati, kas nav saistāmas ar sodāmības faktu, likumos atstājot esošo tiesisko regulējumu un to atbilstoši piemērojot. ■

¹ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-487/2011.

² Likumprojekts “Grozījums Izglītības likumā”. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40204389>.

³ Likumprojekts “Grozījums Bērnu tiesību aizsardzības likumā”. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40204390>.

⁴ Satversmes 106. pants paredz, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

www.likumi.lv

Visi Latvijas Republikas normatīvie akti – bez maksas!
Tajā skaitā konsolidētās versijas.